

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

**İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU
HÜKÜMLÜ VE TUTUKLU HAKLARINI İNCELEME
ALT KOMİSYONU**

**Diyarbakır Ceza İnfaz Kurumları İnceleme
Raporu**

**27. Dönem 3. Yasama Yılı
2019**

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

1. GİRİŞ

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun 17 Ekim 2018 tarihli toplantısında kurulmasına karar verilen Hükümlü ve Tutuklu Haklarını İnceleme Alt Komisyonu, 8 Kasım 2019 tarihinde Diyarbakır Ceza İnfaz Kurumları Kampüsünde incelemelerde bulunmuştur. İncelemeye Hükümlü ve Tutuklu Haklarını İnceleme Alt Komisyonu Başkanı ve Hatay Milletvekili Hüseyin Yayman, Afyonkarahisar Milletvekili İbrahim Yurdunuseven, Ankara Milletvekili Ali Haydar Hakverdi, Çorum Milletvekili Erol Kavuncu, Diyarbakır Milletvekili Oya Eronat, Kocaeli Milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu, Mardin Milletvekili Ebrü Günay ve Van Milletvekili Osman Nuri Gülaçar ile Komisyon uzmanları Ahmet Yıldız, Taner Geçmez ve Ahmet Kaymaz iştirak etmiştir.

2. İNCELEMENİN KONUSU VE AMACI

Dünyada ve ülkemizde insan haklarına saygı, bu konudaki gelişmelerin izlenmesi suretiyle uygulamaların bu gelişmelere uyumunun sağlanması ve başvuruların incelenmesi amacıyla kurulan İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 5/12/1990 tarihli ve 3686 İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu uyarınca görevleriyle ilgili olarak bakanlıklar ile genel ve özel bütçeli dairelerden, mahalli idarelerden, muhtarlıklardan, üniversitelerden ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlardan bilgi isteme ve buralarda inceleme yapma ve ilgililerini çağırıp bilgi alma yetkisine sahiptir (m. 5). Komisyon, incelemelerini kendisi yapabileceği gibi alt komisyonlar kurmak suretiyle de yapabilmektedir (m. 6).

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu bünyesinde yukarıda zikredilen hükümler uyarınca kurulan Hükümlü ve Tutuklu Haklarını İnceleme Alt Komisyonu, mevzuat ve uygulamadan kaynaklanan insan hakları ihlallerinin incelenmesi amacıyla ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde incelemelerde bulunmaktadır.

Alt Komisyon, hem uluslararası hukuk hem de iç hukuk düzenlemelerini göz önünde bulundurmak suretiyle yaptığı incelemelerde; tespit ettiği ihlal ve sorunların giderilmesi ve ihlal veya sorun yaşanmayan alanlarda ise mevcut koşul ve imkânların daha da iyileştirilmesi için atılması gereken adımlarla ilgili olarak ulaştığı sonuçları, doğrudan ilgisi olması hasebiyle Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü başta olmak üzere diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla paylaşmaktadır.

Alt Komisyon, yapılan incelemelerde ceza infaz kurumu görevlilerinin sorunlarını da yerinde incelemek suretiyle bütüncül bir yaklaşımla sorunların tespitine ve çözümüne ilişkin öneriler ve girişimlerde bulunma imkânına sahip olmaktadır.

3. İLGİLİ DÜZENLEMELER

Alt Komisyon, incelemelerin Anayasa başta olmak üzere konuyla ilgili uluslararası ve iç hukuk düzenlemelerinin ışığında yapılmasına büyük önem vermektedir. Yapılan incelemelerde; Anayasa, 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılan diğer alt düzenlemeler ile Birleşmiş Milletlerin 13 Mayıs 1977 tarihli “*Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar*”, 9 Aralık 1988 tarihli “*Herhangi Bir Biçimde Tutulan Veya Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütünü*” 14 Aralık 1990 tarihli “*Tutuklulara Uygulanacak Muameleler İçin Temel İlkeler*”; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 11 Ocak 2006 tarihli ve (2006)/2 nolu “*Hükümlülerin İyileştirilmeleri İçin Standart Asgari Kuralların Avrupa Metni*” (Avrupa Cezaevi Kuralları), Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Cezaevinin Aşırı Kalabalıklaşması ve Cezaevi Mevcudu Enflasyonu Hakkındaki R (99) 22 sayılı Tavsiye Kararı; 5275 sayılı “*Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun*” ve “*Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük*”, “*Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik*” hükümleriyle ilgili diğer mevzuatı dikkate alınmaktadır.

4. İNCELEMELERDE İZLENEN USUL

A. Genel Olarak

Ceza infaz kurumlarında gerçekleştiği iddiasıyla İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna yapılan başvurular, inceleme öncesinde komisyon uzmanları tarafından gerek ceza infaz kurumu tipi gerek ihlal iddiası temelinde sınıflandırılmakta ve yapılan incelemelerde öncelikle göz önünde bulundurulmaktadır. Ayrıca 14/6/2001 tarihli ve 4681 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanununun 6. maddesinin birinci fıkrasının (3) numaralı bendi uyarınca tanzim edilerek İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna gönderilen ve komisyon uzmanları tarafından sınıflandırılarak özetlenen raporlar da yapılan inceleme ve değerlendirmelerde göz önünde bulundurulmaktadır.

Ceza infaz kurumlarında yapılan incelemelerde öncelikle infaz kurumuyla ilgili bilgilendirme toplantısı yapılmaktadır. Bu kapsamda yapılan ve ceza infaz kurumlarından sorumlu Cumhuriyet Başsavcısı vekili Fatih Seyfi Moroğlu, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Genel Müdür Yardımcısı Mehmet Yılmaz ve diğer yetkililerin de katıldığı bilgilendirme toplantısında Diyarbakır Açık Ceza İnfaz Kurumu Müdürü Yüksel Alan, ceza infaz kurumları hakkında açıklamalarda bulunmuş ve ceza infaz kurumları hakkında sorulan sorularla ilgili bilgi verilmiştir.

Bilgilendirme toplantısının akabinde Alt Komisyon, Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza ve İnfaz Kurumu ve D Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumunda incelemelerde bulunmuştur.

Yukarıda zikredilen kurumlarda yapılan incelemelerde rastgele seçilen koşullarda barındırılanların şikâyet ve talepleri, ceza infaz kurumundan herhangi bir yetkili ve görevli nezareti olmaksızın dinlenmiştir.

B. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna Yapılan Başvurular

İnceleme yapılan ceza infaz kurumlarından 27. yasama döneminin başından incelemenin yapıldığı güne kadar İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna; genel olarak sağlık sorunlarıyla yeterince ilgilenilmemesi, tedavilerin geç veya hiç yaptırılmaması, nakil taleplerinin yerine getirilmemesi, kurum personeli tarafından keyfî tutum ve davranışlarda ve kötü muamelede bulunduğu, sıcak ve soğuk su konusunda sorun yaşandığı, hükümlü ve tutukluların sosyal faaliyetlerden ve iletişim imkânlarından yararlandırılmadığı, fiziki koşulların yetersizliği ve tutuksuz yargılanma talepleri konularında başvurularda bulunulmuştur.

Yapılan başvurulardan bir kısmı özellikle tutukluluk sürelerinin uzun veya tutuklama kararlarının haksız olduğu dolayısıyla tutuksuz yargılanma taleplerine ilişkindir. Söz konusu başvurular, Anayasanın 138. maddesi kapsamında yargı organlarının görev alanına girdiğinden ilgililere, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu tarafından herhangi bir işlem yapılamayacağı bilgisi verilmiştir.

Diğer başvurular ise ilgisine göre uygun görülen kurumlara gönderilmiş ve yapılan inceleme sonucunda Komisyonumuza gönderilen cevaplar çerçevesinde işlem tesis edilmiştir.

C. Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulu Raporları

Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulu tarafından tanzim edilerek İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna gönderilen dönemsel raporlarda kurum tipine göre yer verilen kapsamlı tespit ve değerlendirmelere de değinmekte fayda bulunmaktadır.

İzleme kurulları tarafından yapılan incelemeler sonucunda tanzim edilen raporlarda; kampüste kapasitenin üzerinde hükümlü ve tutuklu bulunduğuna, kapasite üzerinde hükümlü ve tutuklu bulundurulmasının fiziki koşullarda yetersizliğe neden olduğuna, günlük iye bedelinin az olması nedeniyle artırılması gerekliliğine, sıcak su konusunda sorun yaşandığına, sağlık hizmetlerinin personel yetersizliği nedeniyle aksadığına, ihtiyaç duyulan malzemelerin kantinden tedarikinde sorunlar yaşandığına ve meslek edindirme kurslarının yeterli düzeyde olmadığına dair tespitlere yer verilmiştir.

5. İNCELEMELER

A. CEZA İNFAZ KURUMU HAKKINDA BİLGİLENDİRME

a. Genel Olarak Kampüs Hakkında Bilgilendirme

Diyarbakır Ceza İnfaz Kurumları Kampüsü 927.912,14 m2'lik bir alan üzerine inşa edilmiştir.

Kampüste; Açık Ceza ve İnfaz Kurumu, D Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza ve İnfaz Kurumu, 1 ve 2 Nolu T Tipi Kapalı Ceza ve İnfaz Kurumu, Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza ve İnfaz Kurumu ve Kadın Kapalı Ceza ve İnfaz Kurumu bulunmaktadır. Halen 2 adet T Tipi Kapalı Ceza ve İnfaz Kurumu ve Yüksek Güvenlikli Ceza ve İnfaz Kurumunun yapımına devam etmektedir.

Kampüsteki ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutuklular ile görevi başındaki kurum personelinin yemek ihtiyacı, Açık Ceza İnfaz Kurumuna ait olan mutfaktan karşılanmaktadır.

Her kurumda Diyarbakır İl Sağlık Müdürlüğünün görevlendirdiği aile hekimi ve diş hekimi bulunmakla birlikte; Diyarbakır Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesine bağlı olarak açılan semt polikliniğinde, ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlüler ile personel ve yakınlarının ağız ve diş sağlığı ile diğere bazı branşlardaki talepleri karşılanmaktadır.

Ceza infaz kurumlarının dış koruması kampüste bulunan Jandarma Tabur Komutanlığı tarafından yerine getirilmektedir. Kurumlar çevresinde 35 adet nöbetçi kulesi bulunmaktadır.

b. Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu; Diyarbakır Ceza İnfaz Kurumları içerisinde bulunan toplamda 938.991 m2 alanda yer almakta olup, kurum ana binasının oturum alanı 1450 m2'dir. Kurum, 2 katlı ve 3 bloktan oluşmaktadır. Bloklardan 3'ü hükümlü ve tutukluların barınması için ayrılmışken, ana bina ise idari hizmetlerin yürütülmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Kurum, iki katlı oda sistemine göre kapasitesi 1 ve 10 kişilik olacak inşa edilmişse de odalar da yapılan artırım ile bazı odaların kapasitesi 16 kişiye yükseltilmiştir. Yükseltile kapasiteyle birlikte 20 oda 16 kişilik, 8 oda 10 kişilik, bir oda 5 kişilik, 18 oda tek kişilik olmak üzere arttırılmış toplam kapasitesi 423 kişidir.

İki katlı odaların müstakil bir havalandırması mevcuttur. Tekli odaların sağ ve sol tarafta iki adet havalandırma bahçesi mevcuttur. Alt katlar yemekhane, üst katlar ise yatakhane olarak kullanılmaktadır.

Kurumda 04/11/2019 tarihi itibariyle 128 hükümlü ve tutuklu bulunmaktadır.

c. Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza ve İnfaz Kurumu

Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, kampüs içerisinde 23.650 metrekarelik kapalı alana inşa edilmiştir. Kurum, 6 blok, 36 ünite ve 288 odadan oluşmaktadır. Kurumda 14 adet derslik, 8 adet eğitim ve hobi atölyesi, kapalı spor salonu, halı saha ve basketbol sahaları bulunmaktadır.

Kurumda ünitelerden bağımsız olarak hükümlü ve tutuklular için toplam 4 adet havalandırma bahçesi bulunmaktadır. Alt katlar yemekhane, üst katlar ise yatakhane olarak kullanılmaktadır.

Kurumda 04/11/2019 tarihi itibariyle 149 hükümlü ve tutuklu barındırılmaktadır.

d. D Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumu

D Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumu 10 bloktan oluşmaktadır. Bloklardan biri tanesi idare hizmet binası ve biri de hükümlü ve tutukluların sosyal, kültürel ve eğitim faaliyetlerinin yerine getirilmesi için olarak kullanılırken, diğer bloklar hükümlü ve tutukluların

barındırılması için ayrılmıştır. Kurumda tekli odalar ve disiplin odaları dâhil toplam 276 adet oda bulunmaktadır. Bloklar hükümlü ve tutukluların barındırıldığı iki kattan oluşmaktadır.

Kurumda 04/11/2019 tarihi itibarıyla 441 hükümlü ve 388 tutuklu olmak üzere toplam 779 kişi barındırılmaktadır.

B. CEZA İNFAZ KURUMLARINDA YAPILAN İNCELEMELERDE HÜKÜMLÜ VE TUTUKLULARLA YAPILAN GÖRÜŞMELER VE ULAŞILAN SONUÇ VE TESPİTLER

Yukarıda bahsedilen bilgilendirme toplantısının ardından Alt Komisyon, Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza ve İnfaz Kurumu ve D tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza ve İnfaz Kurumunda incelemelerde bulunmuştur. Yapılan incelemelerde rastgele seçilen koşullarda ceza infaz kurumundan yetkili ve görevliler olmaksızın şikâyet ve talepler dinlenmiştir.

a. Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

İnceleme öncesinde gerçekleştirilen bilgilendirme toplantısında kurum yetkilileri tarafından da işaret edilen kapasite üzerinde hükümlü ve tutuklu barındırılması sorunu, incelemeler esnasında hem Alt Komisyon tarafından bizzat müşahade edilmiş hem de hükümlü ve tutuklular tarafından şikâyet konusu edilmiştir. Kapasite üzerinde hükümlü ve tutuklu barındırılmasının başta fiziki koşulların yetersizliği olmak üzere beraberinde birçok soruna neden olduğu açık bir biçimde görülmüştür.

Kurumda barındırılan hükümlü ve tutuklular tarafından;

Sağlık konusunda ciddi sorunlar yaşandığı, yeteri kadar sağlık personelinin bulunmaması nedeniyle gerek revire çıkışların gerek dış hastane sevklerinin çoğunlukla ihtiyaç duyulan zamanlarda gerçekleştirilemediği, özellikle dış hastane sevklerinin kimi durumlarda birkaç ayı bulabildiği,

Doktor muayenelerinin kelepçeli olarak yaptırıldığı, bu uygulamanın doktor-hasta mahremiyetini ihlal ettiği, doktorun muayenenin kelepçeli yapılmasına ihtiyaç duymadığı hallerde dahi görevli personelinin güvenlik gerekçesiyle kelepçeyi çıkartmadığı, bu nedenle

muayenelerin kelepçeli olarak yapıldığı ve bu uygulamanın kabul edilmemesi halinde muayenenin yaptırılmayarak hükümlü ve tutukluların kuruma geri getirildiği,

Ameliyat olan hasta hükümlü ve tutukluların ihtiyaç duyduğu torba, maske, eldiven ve benzeri malzemelerin dahi kurum idaresi tarafından temin edilmemesi nedeniyle hasta ile kalan hükümlü ve tutukluların aralarında para toplamak suretiyle bahse konu malzemeleri temin ettikleri,

Temel ihtiyaç maddeleri başta olmak üzere birçok ürünün uzun süre kantinden tedarik edilemediği, özellikle son günlerde ürün fiyatlarında ciddi artışların meydana geldiği ve bazı ürün fiyatlarının piyasa rayicinden çok yüksek fiyata satıldığı, kantinden tedarik edilebilen ürünlerin dışarıdan temin edilmesine izin verilmediği için dışarıda daha ucuza satılan ürünlerin kantinden yüksek fiyatla satın alınmak zorunda bırakıldıkları,

Yemeklerin yeterli ve besleyici olmadığı, yemek kalitesinin düşük olduğu, diyet yemek zorunda olan hükümlü ve tutuklulara gereken diyet yemeklerin verilmediği, kurumda anneleriyle birlikte kalan çocukların beslenmesi için gerekli gıdaların temin edilmediği, örneğin bir çocuk için haftada ancak bir litre süt verildiği, bu miktarın gelişme çağındaki çocuk için yeterli olmadığı, çocukların beslenmesinde ihtiyaç duyulan gıda maddelerinin hem miktarının hem de çeşitliliğinin artırılmasının gerektiği,

Annesiyle kalan çocukların aynı yatakta annesi ile birlikte yatmak zorunda kaldığından çocuğun yaşına ve haline elverişli bir yatağın verilmesinin gerektiği, yine annesiyle kalan çocuğun dışarıya çıkarılmasında veya tekrar annesinin yanına alınmasında zaman sınırlaması olduğu, çocuğun dışarıya çıkarılması veya içeri alınması için muhakkak görüş günlerinin beklenmesi gerektiği, bu uygulamanın çocuğun üstün yararı ilkesini ihlal ettiği ayrıca çocuklar için oyuncak bulundurulmasına hatta çocuğun gelişmesi için elzem olan boyama kalemi, boyama kitabı gibi malzemelerin bile bulundurulmasına izin verilmediği,

Önceden kurum tarafından verilen sandalye gibi kimi malzemelerin daha sonra ücretli hale getirildiği dolayısıyla önceden olduğu gibi bu malzemelerin ücret karşılığı tedarik edilmesi yerine idare tarafından her hükümlü ve tutukluya verilmesinin gerektiği,

Giyim konusunda hükümlü ve tutuklulara aşırı derece müdahale edildiği, kimi hükümlü ve tutuklulara adaba aykırı giyinme gerekçesi ile uyarılarda bulunulduğu,

Kurumda sigara içilmeyen sadece bir tek koğuşun olduğu, bu koğuş dışında da sigara içmeyen birçok hükümlü ve tutuklunun bulunması nedeniyle sigara içilmeyen koğuş sayısının artırılmasının gerektiği,

Kurum güvenliğini temin etmek amacıyla kullanılan kameraların mahremiyeti ihlal edecek şekilde gözetleme ve kayıt yaptığı, ortak alanlarda kayıt yapan kameraların görüş açısında banyo ve tuvaletlerin de bulunduğu, bu durumun en açık göstergesinin tuvalette veya banyoda biraz uzun süreli kalındığında görevlilerin uyarmasının olduğu ve bu durumun ağır bir ihlal ve psikolojik baskı unsuru olduğu,

Görüş için belirlenen sürenin çoğunun görüş alanına gidiş ve gelişte geçmesi nedeniyle görüş süresinin fiilen kullandırılmadığı,

Sıcak suyun günde ancak bir saat kadar verilebildiği, bu sürenin de ne zaman başladığının hükümlü ve tutuklulara bildirilmemesi nedeniyle çoğu zaman sürenin dolmasından veya dolmasına yakın bir sürede öğrenilmesi nedeniyle kullanmanın mümkün olmadığı dolayısıyla sıcak su temininde sıkıntılar yaşandığı,

Aramalarda insan onuru ile bağdaşmayan uygulamaların yapıldığı, çıplak aramaların yapıldığı, kurum içerisinde veya kampüs içerisinde bir yere gidip gelirken dahi hükümlü ve tutukluların çok sıkı aramalara tabi tutuldukları,

Kütüphaneden kitap tedariki konusunda kitap çeşitliliğinin az olması nedeniyle sorunlar yaşandığı, kitap çeşitliliğinin az olması nedeniyle hükümlü ve tutukluların dışarıdan kendi imkânları ile kitap tedarik etmeye çalıştıkları ve bunun da kurum güvenliğini tehlikeye düşürdüğü gerekçesiyle engellendiği, hükümlü ve tutukluların kendi paralarıyla kurum aracılığıyla kitapları almak istemesi durumunda piyasa fiyatının çok üzerinde bedel talep edilmesi nedeniyle kitapların alınamadığı, ders kitaplarına dahi görüldü kaşesinin vurularak bu kitaplarının daha sonra kullanılırken kullanıcıyı töhmet altında bırakacak uygulamalar yapıldığı,

Kütüphaneden tedarik edilen kitapların daha sonra yapılan aramalarda ahlaka aykırılık gerekçesiyle geri alındığı, hakkında mahkeme kararı ile yasaklılık kararı verilmemiş olan kitap ve yayınların hükümlü ve tutuklulara verilmediği,

Sosyal ve sportif aktivitelerin sınırlı olduğu ve olanlardan da yararlanma konusunda kimi zaman sorunlar yaşandığı,

Özellikle bazı infaz ve koruma memurlarının, hükümlü ve tutuklulara insan onuruyla bağdaşmayacak ve kişilik haklarını ihlal edecek şekilde hitap ettiği, bu şekilde hitap edilemeyeceğine dair itirazlar vaki olduğuunda da bu itirazların gerekçe gösterilerek disiplin hükümlerinin işletildiği,

Sadece kurum idaresi tarafından belirlenen televizyon kanallarının izlenebildiği, talep olmasına rağmen birçok kanalın hatta herhangi bir sakınca oluşturmayacak kanalların bile izlenmesine izin verilmediği, kaldı ki bu kanalların RTÜK denetiminde olduğu ve buna rağmen izlenmesine izin verilmediği,

şeklinde şikayet, beyan ve taleplerde bulunulmuştur.

b. Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza ve İnfaz Kurumu

Kapasite üzerinde hükümlü ve tutuklu barındırılması gibi bir sorunun bu kurum bakımından söz konusu olmadığı görölmekle birlikte kurumun fiziki yapısından kaynaklı kimi sorunların yaşandığı gözlemlenmiştir. Şöyle ki; çocukların barındırıldığı yerlerde doğrudan bir havalandırma olmayıp, üniteye ait ortak havalandırma alanının olduğu ve buranın da ortak olması nedeniyle günde ancak bir saat kullanılabildiği, odalardaki pencerelerde hem tel örgü hem de demir parmaklık olması nedeniyle odaların havalandırma ve aydınlanma imkânının yok denecek kadar az olduğu, duvarlarda rutubet nedeniyle dökülmeler olduğu ve kimi yaşam alanlarının ağır rutubet kokusuna maruz kaldığı görölmüştür.

Bunun dışında yapılan görüşmelerde;

Doktor muayenelerinin kelepçeli olarak yaptırıldığı, doktorun muayenenin kelepçeli yapılmasına ihtiyaç duymadığı hallerde dahi görevli personelin güvenlik gerekçesiyle kelepçeyi çıkartmadığı,

Kendilerine verilen yemeklerin yeterli ve besleyici olmadığı, yemek kalitesinin düşük olduğu ve devamlı surette aynı yemeklerin çıktığı,

Kameraların her yeri izlemesi ve kaydetmesinin mahremiyet bakımından rahatsız edici boyutlara ulaşabildiği,

Geceleri soğuk olmasından kaynaklı ısınma problemlerinin yaşandığı, mevsim koşulları da göz önünde bulundurulduğunda kış aylarında bu konunun daha büyük boyutlara ulaşacağı,

Af veya ceza indirimi konusunda basında yer alan haberlerin kendilerini büyük bir beklentiye soktuğunu, yapılacak çalışmaların hızlandırılarak bir an önce af veya ceza indirimi ile ilgili yasal düzenlemenin yapılmasının en büyük temennileri olduğunu,

Hobi ve meslek kurslarına katılım konusunda herhangi bir sorun yaşanmadığı, bağlama, resim ve benzeri kurslara isteyenlerin katılmasında gereken her türlü kolaylığın sağlandığı,

Spor aktivitelerinden günlük sadece bir saat yararlanma imkânı olduğu, yaşları itibarıyla bu faaliyetlere çok daha uzun sürelerde ihtiyaç duydukları ve bu sürelerin uzatılmasının uygun olacağı,

Bazı infaz ve koruma memurlarının, hükümlü ve tutuklulara insan onuruyla bağdaşmayacak ve kişilik haklarını ihlal edecek şekilde hitap ettiği,

şeklinde şikayet, beyan ve taleplerde bulunulmuştur.

c. D Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumu

Kapasite üzerinde hükümlü ve tutuklu barındırılması sorunu, bu Kurumda da gözlemlenmiş olup, kapasite üzerinde hükümlü ve tutuklu barındırılmasının başta fiziki koşulların yetersizliği olmak üzere beraberinde birçok soruna neden olduğu açık bir biçimde görülmüştür.

Sağlık konusunda ciddi sorunlar yaşandığı, yeteri kadar sağlık personelinin bulunmaması nedeniyle gerek revire çıkışların gerekse dış hastane sevklerinin çoğunlukla ihtiyaç duyulan zamanlarda gerçekleştirilemediği, özellikle dış hastane sevklerinin kimi durumlarda birkaç ayı bulabildiği,

Doktor muayenelerinin kelepçeli olarak yaptırıldığı, doktorun muayenenin kelepçeli yapılmasına ihtiyaç duymadığı hallerde dahi görevli kolluk personelinin güvenlik gerekçesiyle kelepçeyi çıkartmadığı, bu nedenle muayenelerin kelepçeli olarak yapıldığı ve bu uygulamanın

kabul edilememesi halinde muayenenin yaptırılmayarak hükümlü ve tutukluların kuruma geri getirildiği, kampüs içerisindeki hastanede dahi kelepçeli muayene uygulamasının dayatıldığı,

Sıcak suyun günde ancak bir saat kadar verilebildiği, bu sürenin de ne zaman başladığının hükümlü ve tutuklulara bildirilmemesi nedeniyle çoğu zaman sürenin dolmasından veya dolmasına yakın bir sürede öğrenilmesi nedeniyle sıcak su kullanımının mümkün olmadığı hatta bir saatlik sürenin dahi kullanılmadığı ve bu nedenle de sıcak su temininde sıkıntılar yaşandığı,

Kendilerine verilen yemeklerin yeterli ve besleyici olmadığı, yemek kalitesinin düşük olduğu ve bunun en büyük nedeninin de günlük iye bedelinin azlığından kaynaklandığı,

Kurum kantininde satılan ve para verilerek alınan radyoların aradan kısa bir zaman geçmesine rağmen hükümlü ve tutukluların kullanımına uygun olmadığı gerekçesiyle toplatıldığı, bunun tipik bir keyfi tutum ve davranış örneği olduğu,

Hakkında toplatma veya yasaklama kararı verilmemiş süreli veya süresiz yayınların talep edilmesine rağmen hükümlü ve tutuklulara verilmemesinin düşünce ve ifade hürriyeti bakımından ağır bir ihlal olduğu,

Sohbet hakkının ya hiç ya da gerektiği kadar kullanılmadığı,

Sadece kurum idaresi tarafından belirlenen televizyon kanallarının izlenebildiği, herhangi bir sakınca oluşturmayacak kanalların bile izlenmesine izin verilmediği, TRT 2 kanalının dahi izlenmesine izin verilmediği,

Temel ihtiyaç maddeleri başta olmak üzere birçok ürünün uzun süre kantinden tedarik edilemediği, özellikle ürün fiyatlarında ciddi artışların meydana geldiği ve bazı ürünlerin piyasa rayicinden çok yüksek fiyata satıldığı,

Hükümlü ve tutukluların belli koşulları taşıması durumunda yararlandırıldığı ödüllerin neredeyse hiç kullanılmadığı,

İnfaz rejimini düzenleyen kanun, tüzük ve diğer mevzuatın, bütün ceza infaz kurumlarında uygulanacak kuralları düzenleyen genel nitelikli hükümler olmasına rağmen her ceza infaz kurumunun kendine özgü kurallarla yönetildiği, eşitlik ve adalet prensiplerinin göz ardı edilerek infaz kurallarının ihlal edildiği,

şeklinde şikayet, beyan ve taleplerde bulunulmuştur.

d. Ceza İnfaz Kurumu Personeli İle Yapılan Görüşmeler

Ceza infaz kurumlarında kapasite üstünde hükümlü ve tutuklu barındırılmasının beraberinde kimi sorunları getirdiği açık bir biçimde görülmektedir. Bu sorunun kurumlarda görev yapan personel bakımından da kimi sonuçlara neden olduğu açıktır.

Bu kapsamda kurumlarda görevli personel ile yapılan görüşmelerde; yoğun ve ağır iş yükü altında çalışan infaz ve koruma memurlarının özlük hakları başta olmak üzere çalışma koşullarında iyileştirme yapılmasının faydalı olacağı, infaz ve koruma memurlarının 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu uyarınca tabi oldukları hizmet sınıfın değiştirilmesinin gerektiği, sözleşmeli olarak çalışan infaz ve koruma memurları ile kadrolu olanların özlük hakları başta olmak üzere birçok konuda farklı hükümlere tabi tutulmalarının eşit işe eşit ücret ilkesi ve fırsat eşitliği ilkelerine aykırılık teşkil ettiği, 3600 ek gösterge hakkındaki yasal düzenlemenin en kısa sürede hayata geçirilmesi, sendikal faaliyetlerde bulunma imkânının tanınması konusunda gereken adımların atılarak çalışma şartlarında iyileştirme yapılması talepleri iletilmiştir.

6. DEĞERLENDİRMELER

Diyarbakır Ceza infaz Kurumları Kampüsünde yapılan incelemelerde gerek Alt Komisyona verilen bilgiler gerek hükümlü ve tutuklularla yapılan görüşmeler bir bütün halinde değerlendirilmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Kampüste yer alan ceza infaz kurumlarında kapasite üstünde hükümlü ve tutuklu barındırıldığı görülmekle birlikte bu durumun beraberinde getirdiği sorunların aşılması amacıyla yapılan yeni yatırımların özellikle fiziki imkân ve koşulların düzeltilmesinde önemli bir ihtiyacı karşılayacağı düşünülmektedir. Yapımı devam etmekte olan ve yakın bir tarihte faaliyete geçmesi planlanan 2 adet T tipi kapalı ceza ve infaz kurumu ve yüksek güvenlikli ceza ve infaz kurumu, bu konuda duyulan ihtiyacın büyük bir kısmını karşılayacak niteliktedir.

Sağlık konusunda yaşanan sorunun en önemli nedenlerinden birinin personel eksikliği olması nedeniyle bu alanda ihtiyaç duyulan yeteri kadar personelin istihdam edilerek sorunun çözülmesi gerekmektedir. Sağlık personeli konusunda yaşanan sıkıntıların çözülmesi adına Sağlık Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı Arasında Ceza İnfaz Kurumlarındaki Sağlık Hizmetlerinin Düzenlenmesi Hakkında Protokolde gereken düzenlemeler yapılarak belli

sayının üzerinde hükümlü ve tutuklu barındırılan ceza infaz kurumlarında, kurum kapasitesine bağlı olarak bulundurulacak doktor ve diğer sağlık personeli sayılarının açıklığa kavuşturulması seçeneğinin göz önünde bulundurulması uygun olacaktır. Aynı protokolün 5. maddesine göre; 1000 ve üzerinde hükümlü ve tutuklu bulunan her kurumda aile hekimliği pozisyonu ihdas edilerek sağlık hizmeti sunulmakta ve kampüs içerisinde bulunup 1000 ve üzerinde hükümlü ve tutuklu barındıran kurumlar da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Hükümlü ve tutuklu sayısı 1000'e kadar olan kurumlar durumu uygun olan en fazla üç aile hekimine bağlanmakta, ilgili aile hekimi sağlık hizmetini, gezici sağlık hizmeti kapsamında vermektedir. Aile hekimliği uygulamasına geçilmemiş illerde ise hükümlü ve tutuklu ile personel sayısı 1000'in üzerinde olan kurumlarda haftada 5 tam gün, 500 ila 1000 arasında olan kurumlarda haftada 5 yarım gün, 500'ün altında olan kurumlarda haftada 2 yarım gün tabipli sağlık hizmeti verilmektedir. Anılan madde uyarınca sağlık hizmetinin ne şekilde görüleceği, kurumda barındırılan hükümlü ve tutuklu sayısına göre belirlendiğinden, bu maddede değişiklikle belirlenen sayıların azaltılarak hizmetin daha etkin bir biçimde yerine getirilmesinin sağlanması Komisyonumuzca tavsiye olunmaktadır.

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri ile Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokolün 38. maddesinin; birinci fıkrasında ceza infaz kurumu müdürlüğü bulunan yerlerdeki hastanelerde firara karşı engellerin bulunduğu muhafazalı muayene odaları oluşturulacağı ve ikinci fıkrasında da hükümlü ve tutukluların hastanelerdeki muayenelerinin firara karşı engellerin bulunduğu muhafazalı odalarda yapılacağı, jandarma personelinin muayene esnasında oda dışında bulunacağı ve gerekli güvenlik tedbirlerini alacağını, doktorun yazılı olarak talep etmesi halinde jandarma personelinin, hükümlü ve tutuklunun kadın olması durumunda ise varsa öncelikle kadın infaz ve koruma memurunun muayene odasında bulunacağı hükme bağlanmıştır. Muayenelerin kelepçeli olarak yapıldığı ve bu uygulamanın kabul edilmemesi halinde muayenenin yaptırılmayarak hükümlü ve tutukluların kuruma geri getirildiği şikâyetleri karşısında mezkûr Protokol hükmünün titizlikle uygulanmasına özen gösterilmesine dikkat çekilmiştir. Ayrıca doktorun yazılı olarak talep etmesi kaydının hangi hallerde geçerli olacağına dair Protokole açık bir hüküm konulabileceği gibi bu talebin gerekçelendirilerek bir nüshasında da muayene edilecek hükümlü ve tutukluya verilmesi yönünde düzenleme yapılması uygun olacaktır. Bu şekilde keyfi kelepçeli muayene uygulamalarının önüne geçilebilecek ve personelin daha dikkatli davranması temin edilmiş olabilecektir.

Yemeklerin yeterli ve besleyici olmadığı ve aynı zamanda yemek kalitesinin düşük olduğu, diyet yemek zorunda olan hükümlü ve tutuklulara gereken diyet yemeklerin verilmediği, kurumda anneleriyle birlikte kalan çocukların beslenmesi için gerekli gıdaların temin edilmediği, çocukların beslenmesinde ihtiyaç duyulan gıda maddelerin hem miktarının hem de çeşitliliğinin artırılmasının gerektiğine dair şikâyetlerin giderilmesi için bütçe imkânları elverdiği ölçüde günlük iâşe bedelinin uygun görülecek miktarda artırılması yönünde çalışmalar yapılması uygun olacaktır. Hükümlü ve Tutuklular ile Ceza İnfaz Kurumları Personelinin İâşe Yönetmeliğinin 4 üncü maddesinin son fıkrasındaki “Çocuk hükümlü ve tutuklular ile kurumda annesiyle birlikte kalan çocuklara, süt emziren anneler ve hamilelere durumlarına uygun ve Bakanlıkça belirlenen tutarda gıda verilir.” hükmü uyarınca özellikle kurumda annesiyle kalan çocukların beslenmesi için verilen gıda maddelerinin miktarlarının artırılması ve çeşitliliğin sağlanması yönünde Adalet Bakanlığı tarafından gerekli çalışmanın yapılarak, zorlu koşullarda yaşanan çocukların bedensel ve zihinsel gelişimlerinin sağlanması gerekir.

Annesiyle kalan ve aynı yatakta yatmak zorunda kalan çocukların yaşına ve haline uygun yatakların temin edilmesi ve yine çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun oyuncak, boya, defter ve kitapların bedelsiz olarak temin edilerek zaten çocuklar için zorlu yaşam koşullarına neden olan ceza infaz kurumu koşullarının bir nebze de olsa hafifletilmesinin sağlanması tavsiye olunmaktadır.

Sıcak su temini konusunda yaşanan sorunun ısıtma sistemine bağlı bir sorun olması nedeniyle, bu sorunun giderilmesi amacıyla gereken tedbirlerin ivedilikle alınarak günlük bir saat uygulamasının günlük kota uygulamasına geçilecek şekilde düzeltilmesi ve kota uygulamasında Diyarbakır bölgesinde günlük ortalama su tüketim miktarları esas alınarak bir düzenleme yapılması gerekmektedir.

Birçok temel ihtiyaç maddesinin tedarik edilemediğine ve kantinden alınan ürünlerin fiyatlarının piyasa rayicinden yüksek olduğuna dair şikâyetlerin önüne geçilmesi adına aynı ürün grubunda, marka çeşitliliğinin sağlanarak farklı fiyat aralıklarında ürün temin edilerek herkese ekonomik durumunda göre alışveriş yapma imkânının sağlanması uygun olacaktır.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun uyarınca yapılan gruplandırmalar göz önünde bulundurularak kurumlardaki imkânlar elverdiği ölçüde sigara

içilmeyen koğuş sayısının artırılarak sigara içmeyen hükümlü ve tutukluların sigara içenlerle bir arada barındırılmamasına yönelik tedbirlerin alınmasına yönelik çalışmalar yapılması uygun olacaktır.

Kurum güvenliğini temin etmek amacıyla kullanılan kameraların mahremiyete ihlal edecek şekilde kayıt yaptığı iddiaları yoğun olarak ileri sürülmüştür. Bu uygulama, Komisyonumuzun yasama döneminin başından itibaren ceza infaz kurumlarında yapmış olduğu incelemelerde kadın kapalı ceza infaz kurumlarında barındırılan hükümlü ve tutuklular başta olmak üzere yoğun olarak şikâyet konusu edilmiştir. Özellikle kadın koğuşlarında ortak alanı gözetlemek için kullanılan kameraların banyo ve tualeti görmeyecek şekilde yönlendirilmesi yönelik çalışma yapılması gerekir.

Sadece kurum idaresi tarafından belirlenen televizyon kanallarının izlenebildiği dolayısıyla talep olmasına rağmen birçok kanalın izlenmesine izin verilemediği yönündeki şikâyetlerin, 5275 sayılı Kanun ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük çerçevesinde değerlendirmesi gerekmektedir. Ceza infaz kurumlarında merkezî yayın sistemi bulunduğu takdirde bu sisteme bağlı olarak radyo ve televizyon yayınlarını izleme hakkına sahip olduğu, merkezî yayın sistemi bulunmayan kurumlarda, yararlı olmayan yayınların izlenmesini ve dinlenmesini engelleyecek önlemler alınmak suretiyle bağımsız anten kullanılarak televizyon ve radyo izlenmesine ve dinlenmesine izin verileceği, bu cihazların, bedeli kendisi tarafından ödenmek koşuluyla hükümlü adına kurumca satın alınacağı, her ne biçimde olursa olsun dışardan gelenler tarafından getirilen radyo, televizyon ve bilgisayarların kuruma alınmayacağı, kapalı ve açık ceza infaz kurumları ile çocuk eğitim evlerinde ancak eğitim ve iyileştirme programları çerçevesinde kurum yönetimince belirlenen yerlerde görsel ve işitsel eğitim araç ve gereçlerinin kullanımına izin verilebileceği, eğitim ve iyileştirme programları gerekli kıldığı takdirde denetim altında internetten yararlanılabileceği, hükümlünün odasında bilgisayar bulunduramayacağı, ancak Adalet Bakanlığının uygun görmesi hâlinde eğitim ve kültürel amaçlı olarak bilgisayarın ceza infaz kurumuna alınmasına izin verilebileceği ve bu hakların tehlikeli hâlde bulunan veya örgüt mensubu hükümlüler bakımından kısıtlanabileceği hükme bağlanmıştır. Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzüğün 90. maddesinde de yukarıdaki hüküm genel olarak tekrar edildikten sonra; işlediği suçun nitelik ve işleniş biçimi göz önüne alındığında, toplum için ciddi bir tehlike oluşturan, kurumdaki tutum ve davranışlarıyla, suç işlemek amacıyla kurulan silahlı örgütün yöneticiliğini yapmaya devam

eden, bu konuda herhangi bir yöntemle, kurum iç veya dışındaki kişilere talimat veya mesaj veren hükümlülerin, idare ve gözlem kurulu kararıyla televizyon yayınlarını izlemesine ve bilgisayar ile internetten yararlanmasına izin verilmeyeceği hükme bağlanmıştır. Yukarıda zikredilen hükümler, kimi durumlarda bahse konu araçlarının kullanıma kısıtlama getirilebileceğini açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Ceza infaz kurumlarında düzenin ve güvenliğin sağlanması ve bu hususu tehdit edecek her türlü girişimin engellenmesinin idarenin görevi olduğu açıktır. Bu kapsamda idare ve gözlem kurulu kararında belirtilen kanalın izlenmesine izin verilmesi durumunda hükümlüler arasında infiale neden olabilme riski, idarenin öncelikle gözetmesi gereken bir durum olduğu, bu riskleri önlemek ve ceza infaz kurumunda düzen ve disiplinin sağlanması için bir kanalın merkezi yayına alınmamasının makul karşılanması gerektiği, özellikle kanalın yayını talep edenlerle diğer hükümlüler arasında yaşanacak bir çatışma ortamının ceza infaz kurumunun güvenliğini tehlikeye düşürebilme ihtimalinin her zaman mevzubahis olabileceği, diğer taraftan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından kanalın yasaklanmamış olmasının, ceza infaz kurumlarının kendine özgü koşulları da göz önünde bulundurulduğunda tek başına izlemeye izin verilmesinin kriteri olamayacağı, ceza infaz kurumlarında düzenin ve güvenliğin sağlanması dolayısıyla kamu düzeninin sağlanmasındaki kamu yararı göz önünde bulundurulduğunda, belli bir yayının izlenmesinin sağlayacağı bireysel yarar ile kamu yararı arasındaki dengenin kurulması gerekmektedir (Bkz. Anayasa Mahkemesi, Başvuru No: 2014/4397, Karar Tarihi: 21/9/2016). Komisyonumuz da zikredilen Anayasa Mahkemesi kararında belirtilen hususa özellikle dikkat çekmektedir. Diğer taraftan Komisyonumuz yasama döneminin başından itibaren ceza infaz kurumlarında yapmış olduğu incelemelerde görüştüğü hükümlü ve tutukluların büyük bir çoğunluğu, TRT-2 kanalının, kanal listesine alınması yönünde talepte bulunmuşlardır. TRT-2 kanalın ekseriyetle kültür, sanat, edebiyat, müzik, sinema ve tarih konularında yayın yapan bir kanal olması ve hükümlü ve tutuklulardan gelen yoğun taleplerde göz önünde bulundurulduğunda kurumlardaki merkezi kanal listesine anılan kanalın alınmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Hakkında toplatma veya yasaklama kararı verilmemiş süreli veya süresiz yayınların talep edilmesine rağmen hükümlü ve tutuklulara verilmemesinin düşünce ve ifade hürriyeti bakımından ağır bir ihlal olduğu iddiaları, yapılan incelemelerde ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutuklular tarafından yoğun olarak dile getirilen bir başka şikâyet konusunu oluşturmaktadır. 5275 sayılı Kanunun “*Süreli veya süresiz yayınlardan yararlanma*

hakki” başlıklı 62. maddesinde; hükümlünün mahkemelerce yasaklanmamış olması koşuluyla süreli ve süresiz yayınlardan bedelini ödeyerek yararlanma hakkına sahip olduğu, eğitim ve öğretimine devam eden hükümlülerin ders kitaplarının denetime tâbi tutulamayacağı, kurum güvenliğini tehlikeye düşüren veya müstehcen haber, yazı, fotoğraf ve yorumları kapsayan hiçbir yayının hükümlüye verilmeyeceği hükme bağlanmıştır. Anılan maddenin birinci fıkrasında genel kural konulduktan sonra son fıkrasında bu hakkın hangi hallerde kısıtlanabileceği belirlenmiştir. Dolayısıyla mahkemelerce yasaklanmamış süreli veya süresiz yayının hükümlülere verilmesinde, yayınların kurum güvenliğini tehlikeye düşürüp düşürmediği veya müstehcen haber, yazı, fotoğraf ve yorumları kapsayıp kapsamadığının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu uygulamaların ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutukluların süreli veya süresiz yayınlardan yararlanma hakkını ihlal ettiği iddiaları müteaddit defalar bireysel başvuru konusu yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi; hakkın kısıtlanması yoluna gidilirken yapılacak değerlendirmede; ilgilinin hangi suçtan dolayı hangi tür ceza infaz kurumunda bulunduğu, başvurucunun bulunduğu ceza infaz kurumunun ve işlediği suçun söz konusu tedbirin alınmasında bir etkisinin bulunup bulunmadığının değerlendirilmesi, bir yayının tümünün veya bir kısmının mahkûma verilmemesi şeklindeki kısıtlamanın ıslah ile bağlantısı var ise yayının içeriği ile ıslah arasındaki ilişkinin tam olarak gösterilmesinin gerektiği, kişinin toplumsal geçmişi ve suç sicili, entelektüel kapasitesi ve kabiliyeti, şahsi tabiatı, hapis cezasının süresi ve tahliye edildikten sonrası için beklentilerinin dikkate alınması, verilmeyen süreli veya süresiz yayının cinsi, içeriği, yayımlayanı ve sorunlu görülen kısımların hangileri olduğu belirtilmeli ve verilmesi sakıncalı bulunan kısımların detaylı analizinin yapılması, böyle bir analizin yapılabilmesi için eğer söz konusu yayının terör örgütleriyle veya terör faaliyetlerinin meşru gösterilmesiyle bir ilişkisi varsa ifade özgürlüğü ile demokratik toplumun terör örgütlerinin faaliyetlerine karşı kendini korumaya ilişkin meşru hakkı arasında denge kurulması gerektiğine işaret etmektedir. (Bkz. Anayasa Mahkemesi, Başvuru No: 2014/20002, Karar Tarihi: 30/11/2017 vd.) Bu bağlamda Komisyonumuz, süreli veya süresiz yayınlardan yararlanma hakkının kısıtlanmasında göz önünde bulundurulması gereken ve Anayasa Mahkemesinin birçok kararında da ifadesini bulunan kriterleri bu konuda karar verecek olan mercilere bir defa hatırlatmaya ihtiyaç duymaktadır.

Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelikte görüş sürelerinin ne kadar olacağı düzenlendikten sonra görüş süresinin görüşmenin fiilen başladığı andan itibaren işletileceği hükmüne yer verilmiştir. Bu hüküm uyarınca kurum yetkililerinin

belirlenen bu sürelerin tam olarak kullandırılması konusunda gereken her türlü tedbiri almaları gerekmektedir. Dolayısıyla yapılan görüşmelerde yoğun bir şikâyet konusu olan görüş için belirlenen sürenin çoğunun görüş alanına gidiş ve gelişte geçtiği iddialarının araştırılması ve sonuç olarak görüş süresinin fiilen kullandırılması yönünde gereken tedbirlerin alınması gerektiğine işaret edilmiştir.

Kitap okumanın infaz kurumundaki sürenin iyi halli geçirilmesine sağladığı katkının önemi göz önünde bulundurulduğunda kitap okuma alışkanlığının artırılması için kitap sayısının artırılması uygun olacaktır. Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmeliğin 8 inci maddesinin birinci bendinde “tutum ve davranışları ile diğer hükümlü ve tutuklulara iyi örnek olmak” ödülü gerektiren tutum ve davranış olarak belirlenmiştir. Bu hüküm kapsamında en çok kitap okuyan hükümlü ve tutukluların ödüllendirilmesi yoluna gidilebilmesi mümkün olmakla birlikte, hükümlü ve tutukluları kitap okumaya daha çok teşvik etmek için ödül yönetmeliğine kitap okumaya ilişkin açık bir hüküm konulmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Diğer taraftan; özellikle hükümlü ve tutuklular tarafından tedarik edilmek istenen ve mevzuata aykırılık teşkil etmeyen yayınlar hakkında da sorun giderici bir çözüm yolunun benimsenmesi uygun olacaktır.

5275 sayılı Kanunun 51. maddesinin üçüncü fıkrasının (a) bendinde kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan evli hükümlülerin, en geç üç ayda bir kez olmak üzere, üç saatten yirmi dört saate kadar eşleri ile kurum veya eklentilerinde ceza infaz kurumu personelinin yakın nezareti olmaksızın mahrem şekilde görüştürülebileceği hükme bağlanmış olmasına rağmen, yapılan incelemelerde mahrem görüşmenin yapılacağı alanın kullanıma elverişsiz olması nedeniyle bu ödülün kullandırılmasının fiilen imkânsız olduğu müşahade edilmiştir. Bu ödülün kullandırılabilmesi için ivedi bir şekilde yeni mahrem alanların inşa edilmesi ve inşa edilecek alan sayısının da kurum kapasiteleri göz önünde bulundurularak belirlenmesi elzemdir.

Kurum kantininde satılan ve hükümlü ve tutuklular tarafından satın alınan radyoların aradan kısa bir zaman geçmesine rağmen hükümlü ve tutukluların kullanımına uygun olmadığı gerekçesiyle toplatıldığı iddialarının araştırılması ve iddiaların gerçek olduğunun tespit edilmesi durumunda, hükümlü ve tutukluların herhangi bir kusurun olmaması nedeniyle toplatılan radyoların bedellerinin ilgililere iade edilmesi gerekmektedir.

Gerek daha önce farklı dönemlerde yapılan incelemeler neticesinde izleme kurulları tarafından tanzim edilen raporlarda belirtildiği üzere gerek hükümlü ve tutuklularla yapılan görüşmelerde görevli personelle ilgili olarak, bazı istisnai durumlar haricinde şikâyetle bulunulmaması memnuniyet vericidir. Ancak isim zikredilememekle birlikte kimi infaz ve koruma memurlarının, hükümlü ve tutuklulara insan onuruyla bağdaşmayacak ve kişilik haklarını ihlal edecek şekilde hitap ettiği iddiaları varit olduğundan, bu iddiaların araştırılması ve bu şekilde tavır sergileyen personel var ise haklarında gerekli takibatın yapılması gerekmektedir.

Ceza infaz kurumlarında kapasite üstünde hükümlü ve tutuklu barındırılmasının beraberinde kimi sorunları getirdiği açık bir biçimde görülmektedir. Bu sorunun bir sonucu da kurumlarda görev yapan personel sayısının ihtiyacı karşılamamasıdır. Personelin yoğun ve ağır iş yükü altında çalıştığı bilinen bir gerçek olmakla birlikte bizzat yerinde yapılan incelemelerde de görülmektedir. Bu sorunun çözülmesi için personel sayısının yeterli seviyeye çıkarılması için gereken adımların atılmasının elzem olduğu görülmektedir. Diğer taraftan yoğun ve ağır iş yükü altında çalışan infaz ve koruma memurlarının özlük hakları başta olmak üzere çalışma koşullarında iyileştirme yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda infaz ve koruma memurlarının 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu uyarınca tabi oldukları hizmet sınıfın değiştirilmesi bir başka yöntem olarak benimsenebilir. Ayrıca sözleşmeli olarak çalışan infaz ve koruma memurları ile kadrolu olanların özlük hakları başta olmak üzere birçok konuda farklı hükümlere tabi tutulmaları, eşit işe eşit ücret ilkesi ve fırsat eşitliği ilkelerine aykırılık teşkil etmektedir. Çalışma barışını bozan bu uygulamalara yönelik çalışmalar yapılmasının bu alanda yaşanan sorunlarının büyük oranda çözülmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

7. SONUÇ

Hükümlü ve Tutuklu Haklarını İnceleme Alt Komisyonu tarafından 8 Kasım 2019 tarihinde Diyarbakır Ceza İnfaz Kurumları Kampüsünde gerçekleştirilen inceleme ziyareti sonucunda elde edilen tüm bilgi ve belge ile yapılan görüşmeler neticesinde tanzim edilen raporumuz İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığına saygı ile arz olunur.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU
HÜKÜMLÜ VE TUTUKLU HAKLARINI İNCELEME ALT KOMİSYONU

Toplantı No : 6

06/02/2020

Karar No : 5

Konu : Diyarbakır Ceza İnfaz Kurumları İnceleme Raporu

Hüseyin YAYMAN Hatay Milletvekili Başkan	Ali Haydar HAKVERDİ Ankara Milletvekili Üye
Erol KAVUNCU Çorum Milletvekili Üye	Oya ERONAT Diyarbakır Milletvekili Üye
İrfan KAPLAN Gaziantep Milletvekili Üye	İbrahim YURDUNUSEVEN Afyonkarahisar Milletvekili Üye
Memet Bülent KARATAŞ İstanbul Milletvekili Üye	Ümit BEYAZ İstanbul Milletvekili Üye <i>Toplantıya Katılamadı</i>
Ebrü GÜNAY Mardin Milletvekili Üye <i>Muhalefet Şerhi Vardır</i>	Osman Nuri GÜLAÇAR Van Milletvekili Üye <i>Toplantıya Katılamadı</i>

TBMM İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU
HÜKÜMLÜ VE TUTUKLU HAKLARINI İNCELEME ALT KOMİSYONU

Hükümlü ve Tutuklu Haklarını İnceleme Alt Komisyonu, 8 Kasım 2019 tarihinde Diyarbakır Ceza İnfaz Kurumları Kampüsünde incelemelerde bulunmuş olup 04.02.2020 tarihli komisyon raporuna dair muhalefet şerhim aşağıdaki gibidir.

Ebru GÜNAY
Mardin Milletvekili

16. yüzyılın ikinci yarısında cezalandırmanın amacı konusunda meydana gelen değişimle birlikte, bedene ve yaşama yönelik cezaların yerini özgürlüğün belli bir süreyle sınırlandırıldığı cezalar almıştır. Modern anlayışta, hapis cezasının temel amacı, hükümlünün ıslahı ve topluma yeniden kazandırılmasıdır.

Son dönemlerde cezaevlerinde yaşanan hak ihlalleri insan hakları örgütlerinin, sivil toplum kuruluşlarının ve hukuk örgütlerinin raporlarına yansımaktadır. Tutuklu ve hükümlülerin en fazla maruz kaldığı hak ihlalleri; mahpusların tek kişilik hücrelere konulması, süngerli oda uygulamaları, cezaevi görevlilerinin uyguladığı kötü muamele, yiyecek miktarının azlığı ve yemeklerin hijyenik olmayışı, disiplin cezalarının keyfi bir biçimde uygulanması, mektupların mahpuslara ulaştırılmaması, kalabalık koşullar, hasta mahpusların tedavi süreçlerinin aksatılması, kelepçeli muayene dayatması, ilaçlarının verilmemesi, kitap ve süreli-süresiz yayınların verilmemesi ve toplatılması, sohbet hakkı, spor ve kültürel faaliyetlerin kısıtlanması, kaloriferlerin yanmaması, anneleri ile birlikte cezaevinde kalan çocukların ihtiyaçlarının gözetilmemesi, ziyaretçilere yönelik onur kırıcı muameleler ve ziyaret hakkının engellenmesi, çıplak arama uygulamaları, mahrem alanlara kameralar konulması, havalandırma boşluklarının tel örgülerle çevrilmesi gibi kişilerin en temel haklarına ilişkin ihlallerdir.

Çok sayıda mahpus tarafından iletilen bir diğer önemli husus da can güvenliği kaygısının yoğun biçimde yaşandığına ilişkindir. Cezaevi görevlileri tarafından darp edilen ve tek kişilik hücrelere konulan mahpuslar, görevlilerin kendilerini ölümle tehdit ettiklerini ifade etmektedirler. Tutuklu ve hükümlülerin ikametgâhlarına uzak cezaevlerinde kalması ziyarete giden aileleri için ayrıca zorluğa sebep olmaktadır. Çok uzak kentlerdeki cezaevlerine görüşe giden ailelerin trafik kazası geçirmesi, maddi zorluklar yaşaması da sıkça karşılaşılan sorun alanlarından.

Cezaevinde yaşama koşulu bulunmayan ve infazının bir an önce durdurulması gereken birçok hasta tutsak bulunmaktadır. İnsan Hakları Derneği'nin Ekim 2019 verilerine göre, 220 bin kapasiteli Türkiye cezaevlerinde kapasitesini aşan bir şekilde yaklaşık 280 bin kişi, bunlar arasında 457'si ağır' olmak üzere 1334 hasta mahpus bulunmaktadır. Resmi olmayan ancak

çeşitli sivil toplum kuruluşlarının verilerine göre ise sadece 2019 yılında toplamda 50 hasta tutuklu/hükümlü yaşamını yitirmiştir. Bu tutsakların bağımsız bir heyet tarafından muayene edilip raporlarının hazırlanması gerekirken, Adli Tıp Kurumu tarafından raporları hazırlanmakta, çok riskli gruplara bile ‘cezaevinde kalabilir’ raporu verilmektedir. ATK ‘cezaevinde kalamaz’ raporu verse dahi, ‘kişinin toplum açısından sakınca teşkil ettiği’ gibi bahanelerle denetimli serbestlik şartlarından faydalanması engellenmektedir.

Belirtmiş olduğumuz ve neredeyse Türkiye’deki tüm cezaevlerinde kangrenleşmiş bir sorun olarak karşımıza çıkan ihlaller karşısında Komisyon kayıtsız kalmamış, Diyarbakır Cezaevi’ne bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu minvalde incelemelerde bulunulmuştur. Yapılan inceleme ve tespit aşamalarında rastgele seçilen koğuşlarda ceza infaz kurumundan yetkili ve görevliler olmaksızın şikâyet ve talepler dinlenilmiştir. Bu yöntem yapılan ziyaretlerin amacına uygunluğu bakımından yerinde olmuştur. Aşağıda da tek tek değineceğimiz hususlar birebir mahpus görüşmeleri sırasında almış olduğumuz notlar ve tespit ettiğimiz ihlallere ilişkindir. Kendi gözlemlerimiz doğrultusunda tespit ettiğimiz hususları sıralayacak olur isem;

KADIN KAPALI CEZAEVİ

A6-KOĞUŞU:

- Koğuş alt katının ışığının kapanmasının yasak olduğu,
- Koğuşta televizyon ve buzdolabının olmadığı ve idare tarafından bunların mahpusların kendi imkânları ile alınması gerektiğini bildirmesi ve kişi başı bir sandalye verildiği bunun da kırılması durumunda mahpusların kendi imkanları ile bunları kantinden alması gerektiğinin yine idare tarafından duyurulduğu,
- Kantin fiyatlarının çok yüksek ve sürekli değişken olduğu,
- İdare tarafından sürekli ‘‘usturuplu giyinin’’ uyarısı yapıldığı ve kıyafet konusunda kota uygulandığı ve bunun yaşanan kış koşullarında ciddi sıkıntılar yarattığı,
- Revire gidişlerde sorunlar yaşandığı ve neredeyse 2 haftayı bulduğu
- Üzerinde gökkuşağı renklerinin olduğu resimlerin idare tarafından toplatıldığı,
- Neredeyse her cezaevinde ortak bir sorun olan su sorunu burada da mevcut. Cezaevinde bulunan 3 su kuyusunun kuruduğu ve sıcak su konusunda sıkıntılar yaşandığı,

A12-KOĞUŞU:

- Hem havalandırmada hem de ortak alan diye anılan banyo tuvalet vs. olduğu doğrudan banyo tuvalet kapısını ve yatakhaneyi görecektir şekilde içerde kamera olduğu, mahpusların tuvalette 10 dakika kaldığında personelin gelip nerde kaldınız diye kapıyı çaldığı, havalandırma kamera ile izlendiği için mahpuslar şarkı söyleyip halay çektiğinde bunun disiplin cezası gerekçesi yapıldığı,
- Keyfi aramalar olduğu ve bu aramalar esnasında koğuşların ciddi şekilde dağıtıldığı,

- Yine burada da revire gidişlerde ve hastane sevklerinde ciddi sorunlar yaşandığı ve muayene sırasında keleşçeli muayene dayatıldığı,
- Kantinin çok pahalı, kalitesiz ve ihtiyacı karşılamadığı, temizlik malzemeleri, toz şeker, vileda gibi temel gereksinim eşyalarının çoğu zaman kantinden tedarik edilemediği,
- Kitaplarda 10 adet bulundurma kotası olduğu fakat mahpusların kendi aralarında değiştirmelerine izin verilmediği, Adalet bakanlığının oluşturulduğu kitap listesinde olmasına rağmen ‘‘Elik Şafak’’ın Mahrem isimli kitabı öncesinde verilmesine rağmen tekrar toplatıldığı, Kürt kelimesinin geçtiği kitapların verilmediği, Yılmaz Odabaşı’nın kitapları ve Gültan Kışanak’ın cezaevinde yazdığı ‘‘Siyasetin Mor Rengi’’ kitabının verilmediği ayrıca Yeni Yaşam Ve Evrensel gazetelerinin de yasaklı olmamasına rağmen idare tarafından kendilerine verilmediği,
- Mektupların karalanarak ve çok geç verildiği dilekçe yazılıp talep edildiği zaman da çoğunlukla fotokopilerinin verildiği,
- Kıyafette kota sınırlaması olduğu için kış koşullarında kıyafetlerin yıkandığı zaman kuruması zaman aldığından mahpusların ciddi zorluklar yaşadığı patik vb. kışlık çorapların kullanımının yasaklandığı,
- 4.5 yaşında annesi ile beraber kalan Dilda isimli çocuk için idare tarafından iaşe verilmediği sadece günlük 1 yumurta, haftalık; 1kg süt, 4 cici bebe paketi, 1 konserve sarma, 1 tane ton balık konservesi, ve 1 muz verilmektedir. Fakat bu yaşta bir çocuğun beslenmesi için elbette ki bunlar yeterli değildir. Ayrıca Dilda için oyuncak diye sadece bir tane bowling seti verildiği, boyama kalemlerinin verilmediği ve kreşe alınmadığı,

B9- KOĞUŞU:

- Oda ve havalandırmada kamera olduğu,
- Görevli cezaevi memurları ile mahpusların sorunlar yaşadığı, buna örnek olarak da cezaevinden muska ile çıkan bir mahpusa dönüşte muska takmanın yasak olduğu söylendiği ve itiraz edince de kendisine 3 günlük disiplin cezası verildiği, Memurlarla iletişim kuramıyoruz bizimle sürekli emir vaki konuşuyorlar.
- Koğuş çıkışlarında yapılan aramaların tacize varan bir boyuta olduğu,
- Kişi başı bir sandalye verildiği bunun da kırılması durumunda mahpusların kendi imkânları ile bunları kantinden alması gerektiğinin yine idare tarafından duyurulduğu,
- Yine burada da kışlık kıyafetlerin engellenmesi ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Uygulanan kotadan kaynaklı kış şartlarında yıkanan çamaşırlar kurumadığı için giyecek bir şey bulunamadığı ve tayt, baskılı tişört, kapri gibi kıyafetlerin kullanımının yasak olduğu,
- Kantinin çok pahalı olduğu,

B11-KOĞUŞU:

- Sevkle yeni gelen mahpuslara çıplak arama dayatıldığı,
- Tüm girişimlere rağmen yaşam alanındaki kameraların kapatılmadığı ve banyoyu görecekle şekilde ayarlandığı,

- Yemeklerin az geldiği ve yenilemeyecek derecede kötü olduğu, defalarca bu yemeklerden mahpusların zehirlendiği ve içerisinden cam, saç ve taş çıktığı, mide ve böbrek sorunu olan mahpusların bu yemeklerden kötü şekilde etkilendiği,
- TRT 2 ve Halk TV gibi kanalların tüm taleplere rağmen açılmadığı, radyoların olduğu fakat frekansların çekmediği ayrıca Yeni Yaşam gazetesinin verilmediği,
- Havalandırma kamera ile izlendiği için şarkı söyleyip halay çeken mahpuslara propaganda gerekçesi ile tutanaklar tutulup disiplin cezaları verildiği,
- Kıyafet kotasının kış şartlarında mahpusları mağdur ettiği,
- Yaptığımız görüşmelerde gazeteci Kibriye Evren'e kitap yazmak için defter verilmediği ve ailesinin yolladığı defterlere de izin verilmediği, röportajlarında yazılan soruların engellendiği,
- Sportif faaliyet ve kurs haklarının engellendiği,
- 22 yıldır tutuklu olan hasta mahpus **Semire Direkçi** 3 ay önce geçirdiği bağırsak ameliyatı sonucunda geçirmiş ve bağırsaklar dışarda torba takılı halde duruyor, Bağırsak ameliyatı sonrası doktorun önerdiği diyet için gerekli yemekler gelmedi ve doktorun verdiği diyeti uygulayamadı. Yine bağırsaklar dışarda olduğu için torba, eldiven ve maske gibi ameliyat sonrası ihtiyaçları idare tarafından değil de koğuştaki mahpusalar tarafından karşılandı, ayrıca Semire Direkçi geçirdiği ameliyata rağmen kelepçe ile hastaneye götürüldü.
- 2 günde bir saat sıcak su verildiği ve bu suyun yıkanmak için yeterli sıcaklıkta olmadığı,

DİYARBAKIR ÇOCUK CEZAEVİ

Zemin kat 3. Ünite 3 (B3):

- Odaların içeriden izlendiği,
- Havalandırmanın günde bir saat yapıldığı, çocuk mahpusların koğuş dışındaki havalandırmaya götürüldüğü ve yaşam alanlarının sürekli kamera ile izlendiği,
- Çocuklara yasak olmasına rağmen kelepçe takıldığı ve bu kelepçelerin bileklerini incittiği,
- Pencereelerde korkuluklar dışında ayrıca tel örgüler olduğu ve bunun da odayı karanlık bir hale getirdiği,

Zemin kat B5:

- Yemeklerin kötü olduğu,
- Kaloriferlerin akşam yanmadığı,
- Kıyafet kotasının olduğu,
- Yapılan incelemede banyonun fiziki yapısının kötü ve özellikler çocuklar için çok rutubetli olduğu,

DİYARBAKIR D TİPİ CEZAEVİ

I-3-3 oda

- Evrensel ve Yeni Yaşam gazetelerinin verilmediği, Alattin Şener'in ve M. Foucault'un kitaplarının verilmediği,

- Sıcak suyun 2 günde bir 15-20 dakika verildiği ancak üst katlara ve sondaki odalara sıcak suyun çıkmadığı,
- Yemeklerin kalitesiz ve sağlıksız olduğu,
- Kantinden alınan radyoların 3 ay sonra idare tarafından frekansın güçlü çektiği bahanesiyle toplatıldığı,
- Çoğunlukla spor ve kültürel faaliyetlerle ilgili yasada tanınan hakların kullandırılmadığı ve mahpusların mesleki kurslara çıkartılmadığı,
- Haftalık 10 saat olan sohbet hakkının 1 saat olarak kısıtlandığı,

F-2-2 KOĞUŞU:

- Diğer koğuşlarda olduğu gibi burada da sıcak suyun ciddi bir problem olduğu,

H-3-3 ODA:

- Görüşme yaptığımız 56 yaşında'ki hasta tutsak **Zeki Bektaş** 9 Ekim'de açık kalp ameliyatı geçirmiş, ziyaretten 2 gün önce felç geçirmişti. Kıpırdamaz ve konuşamaz durumdaydı ihtiyaçları koğuş arkadaşı tarafından karşılanmaktaydı. Hastaneye nakli sağlanmalı ve infaz erteleme işlemleri yapılmalı.

Not: Diyarbakır Cezaevi'ne yapılan ziyaret sonrası ağır hasta mahpus Zeki Bektaş'ın durumu tüm komisyon üyeleri tarafından gözlemlenmişti. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve Sivil Toplum Kuruluşlarının da girişimiyle Zeki Bektaş 21 Kasım 2019 tarihinde tahliye edilmiştir.

B BLOK 1 KISIM 1 ODA:

- Hastane sevklerinin yapılmadığı,
- Sıcak suyun yetersiz olduğu, Günde yarım saat aktığı ve 10 dakikadan sonra soğuduğu,
- Kelepçeli muayene dayatmasının olduğu, mahpusların kampus içerisinde bile görevli ve jandarma nezaretinde muayene edildiği ve doktor çıkarın demesine rağmen kelepçenin çıkarılmadığı ayrıca Adliye'ye gidişlerde çift kelepçe uygulamasının dayatıldığı,

Not; ayrıca eşler için yasalarca verilen mahrem oda kullanım hakkı odanın fiziki koşullarından kaynaklı kullanılamaz durumdadır.

Bu bağlamda önerilerimiz;

1- Öncelikle 8 Kasım 2019 da yapılan bir ziyaretin raporunun 90 gün sonra tartışılıyor olması komisyonun saygınlığına gölge düşürmektedir. Bu durum ziyaret ettiğimiz kurumlarda da bizim konuya ciddiyetle yaklaşmadığımız algısı oluşturacağı muhakkaktır. Bizim raporları hemen görüşmemiz ve sonrasında ziyaret ettiğimiz

kurumlara tekrar gidip önerilerimizin dikkate alınıp alınmadığını kontrol etmemiz gerekir.

2- Görüşmelerde öne çıkan sorunlardan biri sağlık olarak tespit edilmiştir. Sağlık herkes için vazgeçilemez insan hakkıdır. Özgürlüğünden yoksun mahpuslar için sağlık hakkı daha dikkatli takip edilmesi gerekir. Mahpusların yasalarca tanınan sağlık haklarından yararlanabilmesi için görevli hekim sayısı artırılmalı, dış hekimi eksikliğine ilişkin sorunlar giderilmeli, tedavileri eksiksiz bir biçimde tamamlanmalı ve ilaçları zamanında temin edilmelidir. Raporun giriş bölümünde kurumda aile hekimi ve dış hekimi bulunduğu belirtilmiştir. Hastane sevklerinin geç yapılması da pek çok Türkiye hapishanesinde olduğu gibi Diyarbakır bakımından da öne çıkan bir sorun haline gelmiştir. Avrupa Cezaevi Kurallarının 39. maddesi ve devamında tüm mahpusların ayrımcılığa maruz kalmadan ülkedeki tüm sağlık hizmetlerine erişimlerinin sağlanması gerektiğini detaylı şekilde belirtmektedir. Türk Tabipleri Birliği mahpusların kelepçeli olarak muayene edilmemesi gerektiğini defaten belirtmektedir. Raporda tespit edilen sağlık sorunlarının çözümü amacıyla personel artırımına gidilmesi önerilmektedir. Bu öneri hayata geçirilmesi halinde sorunların bir kısmına çözüm sağlayacaktır. Kelepçeli muayeneye çözüm olarak da Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri ile Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokolün gereği gibi uygulanması önerilmiştir. Bu çözüm önerisinin de isabetli olduğunu düşünüyoruz. Ancak; buradaki asıl yetki hekime bırakılmış olduğundan Sağlık Bakanlığı ve Tabipler Odası ile ortaklaşarak bu tavsiyeler doğrultusunda bir genelge hazırlanıp tüm hekimlere gönderilmesini; uyulmaması durumunda yaptırımların açıkça belirlenmesinin uygun olduğunu düşünüyoruz.

3- Tüm mahpuslar ve özellikle de anneleriyle kalan çocukların beslenme sorunları da dile getirilen ciddi problemlerden biridir. Raporda sorunun çözümü için iaşenin artırılması önerilmektedir. Komisyonun raporun ilgili bölümlerini ilgili Adalet Bakanlığına gönderip uygulanmasının sağlanması takip edilmelidir.

4- Sigara içilmeyen koğuşların azlığı ve mahpusların bu yöndeki şikayeti tespit edilmiştir. Sigara içilmeyen koğuşların artırılması da hapishane idaresi tarafından kolaylıkla uygulanabilecek bir çözümdür.

5- Hastaneye sevklerde yaşanan sorunların giderilmesi ve kelepçeli muayene dayatmasının önlenmesi, hasta mahpusların muayene ve tedavilerinin özenli mahremiyete saygı gösterir bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

6- Mahpuslar toplumsal hayattan izole edilmemelidir. Bu insanlar eninde sonunda dışarı çıkacaklar ve toplumsal hayatın bir parçası olacaklardır. Bu sebeple sosyal-kültürel faaliyet ve ortak alandan faydalanma haklarının temini için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

7- Havalandırma alanlarının üzerine konulan tel örgüler kaldırılmalı ve tecrit durumuna son verilmelidir. Ortak havalandırmanın yetersizliği, yapımı yeni tamamlanan bir hapisane için makul bulunamayacak bir fiziki sınırlılıktır. Çocukların havalandırmadan bir saat faydalanması, ağırlaştırılmış müebbet hükümlülerinin tutulma şartlarını akla getirmektedir. Her üniteye ait bir ortak alan olması ve çocukların buradan birere saat faydalanması çocuk adalet sisteminin teorik olarak benimsediği “iyileştirme” faaliyetleriyle bağdaşmamaktadır. Öte yandan Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin BM (Havana) Kuralları’na göre (madde 47) “Her çocuğun eğlenebilmesi ve beden eğitimi yapabilmesi amacıyla kendisine tanınan zaman içinde, hava şartlarının müsait olduğu zamanlarda açık havada serbestçe oynayabilmesi için gerektiği kadar zamana sahip olma hakkı vardır. Bu faaliyetler için gerekli mekan, tesis ve araç sağlanır.” Kurumda sunulan bir saatlik havalandırma hakkının çocuğun temel ihtiyaçlarını ve üstün yararını gözetmediği aşıkardır. Koşullardaki aydınlatmanın yetersiz olması da çocuğun yalnızca barınma şartlarını değil sağlık şartlarını da olumsuz anlamda etkilemektedir. Hapishane idarelerinin mahpusların barındırılmasına ilişkin yeterli hijyen, aydınlatma, ısınma, havalandırmayı sağlama yükümlülüğü yasa gereğidir. Çocuklar, ısınma sorununa da değinmişlerdir. Bu soruna da yasal yükümlülükler olarak benzer şekilde yaklaşılabilir. Çocukların yeterli beslenme olanaklarına sahip olması, raporda anneleriyle tutulan çocuklar üzerinden açıklanmış olsa da genel anlamda bir reaksiyon alınması gerektiği düşünülmektedir.

8- Çocuk hapishanesinden edinilen bilgilerin diğer mahpuslardan farklı olarak af düzenlemelerine ilişkin olmasının önemi fark edilmelidir. Suç işlediği iddiasıyla yargılaması devam eden ya da tamamlanan pek çok çocuk, af düzenlemelerinden büyük beklenti içindedirler. Bu düzenleme ihtimalinin basına yansıdığı ilk günden itibaren çocuklar, dosyalarının bir an evvel kesinleşmesinin kendileri yararına olacağını düşünerek savunma haklarından vazgeçmekte, suçu üstlenme eğiliminde olmaktadır. Bu durumun elbette ki çocuk mahpus nüfusunu artırması söz konusudur fakat bunun dışında geçmiş seçim dönemlerinden beri affın konuşuluyor olması, affın kapsamı hakkında bilgi sahibi olunmaması, çocuk mahpusların içinde bulundukları duygu

durumunu ağırlaştırmaktadır. Bu, devlete güven ve çocuğun iyilik halinin her boyutta korunması noktalarında ciddi eksiklikler doğurmaktadır.

9- Mahpusların şikâyet ve başvuru hakları engellenemez, dilekçe ve taleplerinin ilgili yerlere ulaşması sağlanmalıdır. Bunu engelleyen personelle ilgili de yasal işlemler derhal başlatılmalıdır.

10- Mahrem alanlara konulan kameralar kaldırılmalı ve bu konuda gereği yapılmalıdır. Kadın mahpusların tuvalet ve banyo ihtiyaçlarının karşılanmasında mahremiyet ilkesinin ihlal edilmesi yoğun bir şikâyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Raporda çözüm önerisi olarak kameraların banyo ve tuvaleti görmeyecek şekilde yönlendirilmesi getirilmiştir. Yukarıdaki pek çok çözüm önerisi gibi bu da hapishane idaresinin kolayca çözüme kavuşturabileceği bir sorundur.

11- Fahiş kantin fiyatları denetlenmeli ve mahpusların ihtiyaçlarına uygun düzenlemeler yapılmalıdır. Görüş sürelerinin tam olarak kullandırılmaması yönündeki iddiaların da hapishane idaresine yapılacak uyarı ile çözülebileceği belirtilmektedir.

12- Keyfi ziyaret saatlerinin kısaltılmasının önüne geçilmeli ve mahpusların görüş hakkı kısıtlanmamalıdır. Yasaklı olmayan yayın ve kitapların mahpuslara ulaşmasına yönelik engellemeler kaldırılmalıdır. Kitap yasağı da yine pek çok hapishanede olduğu gibi karşımıza Diyarbakır bakımından da çıkmaktadır. Avrupa Cezaevi Kurallarının 24.4 maddesi mahpusların hakkında yasaklama kararı olmayan tüm süreli ve süresiz yayınlara erişiminin sağlanması gerektiğini belirtmektedir. Raporda bu husus mevzuat ve AYM kararları çerçevesinde irdelenmiş ve sonuç olarak hapishane idaresinin denetim yetkisini kullanırken kişilerin ifade özgürlüğünü engellememesi gerektiği yönündeki hapishane idaresine hatırlatma yapılmasına karar verilmiştir. Görüş sürelerinin tam olarak kullandırılmaması yönündeki iddiaların da hapishane idaresine yapılacak uyarı ile çözülebileceği belirtilmektedir.

13- Koğuşların basılması, dağıtılması ve bu esnada mahpuslara yönelik kötü muamele, kaba dayak, çıplak arama, hakaret, tecrit ve benzeri uygulamalara derhal son verilmelidir.

14- Diyarbakır Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nun 2019 senesinde tamamlandığı ve mahpus kabulüne başladığı bilinmektedir. Kapasite sorununun yaşanmamasının sebebi, kurumun yeni olmasıyla ilişkilendirilebilir. Bunun yanı sıra diğer illerdeki çocuk hapishanelerinde -özellikle Diyarbakır çocuk hapishanesi

açılmadan önce tutuklanan- çocukların ailelerinin Diyarbakır ve çevresinde yaşamaları şartıyla ve çocukların talepleriyle bu kuruma sevklerinin gerçekleşmesi konusunda bilgilendirme ve çalışmalar yapılması önerilmektedir.

15- Çocuklara kelepçe, zincir vb. aletlerin takılması yasaktır. Bu, yalnızca hastane sevki ile ilişkili olmayıp çocuk adalet sisteminde korunması gereken genel kuraldır. İstisnası çocuğun kaçması, kendisine ya da başkasına zarar vermesi olarak sayılmışsa da güvenlik görevlilerinin bu konuda inisiyatiflerini hak ihlali yaratarak kullanılması endişesi doğmaktadır.

16- Kadın mahpuslardan gelen ve personelin mahpusların giyimine müdahale edilmesi yönündeki şikâyet için herhangi bir inceleme yapılmamıştır. Özellikle kadın mahpusların yaşadığı başat sorunların pek çoğu hapisane personelinin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda fikir sahibi olmamasından kaynaklanmaktadır kanaatindeyiz. Dolayısıyla raporda sunulan çözüm önerilerinden biri de gerekirse ilgili bakanlık ile iletişim halinde personelin toplumsal cinsiyet konusunda eğitilmesi olmalıydı.

17- İkincil bir ceza yöntemine dönüşen disiplin cezalarının verilmesinde keyfiyete son verilmeli ve özellikle tahliyesi yaklaşanların tahliyelerini engelleyici biçimde kullanılmamalıdır.

18- Hijyene ilişkin sorunlar giderilmeli ve su sorunu sürekli olarak dile getirilmiştir. Sıcak suyun kısıtlı olarak sağlanması Avrupa Cezaevi Kurallarının 19.4 maddesinin yerine getirilmediğini göstermektedir. Maddeye göre; genel hijyenin sağlanması için her mahpusun, iklimine uygun sıcaklıkta ve mümkünse her gün, değilse haftada en az iki kez (veya gerekiyorsa daha sık olarak) banyo veya duş yapabilmesi için uygun tesisler sağlanmalıdır. Raporda sorunun çözümü için düzenleme yapılması gerektiğine dair bir öneri getirilmiştir. Sıcak suyun yeterli miktarda sağlanmamasının altyapı sorunundan kaynaklanmadığı da tespit edilmiş olduğundan aslında bu sorun yalnızca kurum idaresinin uygulama değişikliği ile kolayca çözümlenebilecektir. Bu önerinin somut ve yazılı olarak kurum idaresinde sorumlu kişilere yapılması gerekmektedir.

19- Hapishanelerde hasta mahpusların hayatını kaybetmemesi için gerekli önlemler alınmalı ve buna dair yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Komisyon olarak bu konunun Adalet Bakanlığı'nın gündemine alınması için herkes üzerine düşeni yapmalıdır.

20- Cezaevinde kapasitenin çok üzerinde mahpus bulunmakta olup bu koşullar mahpusların yaşam standartlarını ciddi şekilde düşürmekte ve birçok hastalığı

beraberinde getirmektedir. Yeni Ceza İnfaz Kurumları açmak bu durumun çözümüne çok uzak bir yaklaşımdır. Bunun için mevcut ceza yasaları yeniden ele alınmalı ve bu bağlamda düşünce ve ifade hürriyetine ilişkin engellerin ortadan kaldırılmasına ilişkin çalışmalar yapılmalıdır,

21- 0-6 yaş aralığında çocuğu olan kadınların infazlarının ertelenmesine yönelik mevzuat çalışmalarının yapılması, çocuk cezaevlerinin kapatılarak çocukların sağlıklı gelişimi için başka formüller üretilmesi, şeklindeki önerilerimiz dikkate alınmalı ve gereğinin yapılması için harekete geçilmelidir. Bunun yanında cezaevlerinde anneleriyle birlikte cezaevinde kalan çocukların yeterli ve sağlıklı beslenebilmesi için gerekli gıda malzemeleri temin edilmelidir. Annesiyle kalan çocukların dışarıya giriş çıkışında zaman kısıtı olması, çocuğa gelişimine uygun materyallerin sağlanmaması ve hatta ayrı yatağın da sağlanmaması çocukların adeta mahpus muamelesi görmesine yol açmaktadır. Avrupa Cezaevi Kurallarının 36. maddesi küçük çocukların mahpusla birlikte kalabileceğini ancak cezaevinde bu çocuklara mahpus gibi muamele edilmemesi gerektiğini belirtmektedir. Raporda sunulan çözüm önerileri arasında 0-6 yaş arası çocuklar için ayrıca bir madde bulunmaması dikkat çekmiştir. Çocukların gelişimine uygun tedbirlerin alınması için kurumun fiziki koşullarının ve hapisane personelinin uygulamalarının denetlenmesi gerekmektedir kanaatindeyiz.

22- Çocuk hapisanesinden edinilen bilgilerin diğer mahpuslardan farklı olarak af düzenlemelerine ilişkin olmasının önemi fark edilmelidir. Suç işlediği iddiasıyla yargılanması devam eden ya da tamamlanan pek çok çocuk, af düzenlemelerinden büyük beklenti içindedirler. Bu düzenleme ihtimalinin basına yansıdığı ilk günden itibaren çocuklar, dosyalarının bir an evvel kesinleşmesinin kendileri yararına olacağını düşünerek savunma haklarından vazgeçmekte, suçu üstlenme eğiliminde olmaktadır. Bu durumun elbette ki çocuk mahpus nüfusunu artırması söz konusudur fakat bunun dışında geçmiş seçim dönemlerinden beri affın konuşuluyor olması, affın kapsamı hakkında bilgi sahibi olunmaması, çocuk mahpusların içinde bulundukları duygu durumunu ağırlaştırmaktadır. Bu, devlete güven ve çocuğun iyilik halinin her boyutta korunması noktalarında ciddi eksiklikler doğurmaktadır.

23- Kapalı kurumların sivil denetime açılmamasının insan hakları bağlamında en endişe verici yanlarından biri, işkence ve kötü muamele iddialarının kapsamlı araştırılmıyor olmasıdır. Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, hapisane ziyaretlerini yaparken bu sorumluluğun insan hakları bağlamındaki önemini hazırladığı raporlarda ortaya koymalıdır. Raporda ziyaret edilen üç kurumdan kadın hapisanesi,

giyim tercihlerine müdahale edilerek, çocuk hapisanesi ise infaz koruma memurlarının doğrudan müdahalelerine değinerek kötü muamele iddiası gündeme getirmiştir. Bu iddialar karşısında rapordan aynen aktarımla “isim zikredilememekle birlikte kimi infaz ve koruma memurlarının, hükümlü ve tutuklulara insan onuruyla bağdaşmayacak ve kişilik haklarını ihlal edecek şekilde hitap ettiği iddiaları varit olduğundan, bu iddiaların araştırılması ve bu şekilde tavır sergileyen personel var ise haklarında gerekli takibatın yapılması gerekmektedir.” ifadeleri yer almaktadır. Bu iddiaların araştırılmasındaki temel hareketin hapisane idaresinden beklenmemesi gerekmektedir, aksi takdirde bağımsız ve tarafsız bir sonuç alınamayacağı infaz kurumlarındaki hak ihlali iddialarındaki cezasızlık tablolarıyla eşleşmektedir. Yetkisi gereği MİHİK’in, gerekli araştırmanın yapılması ve sorumluların tespiti için bu tatbikatın gerçekleşmesi için temel hareket noktasında rol alması gerekmektedir. “isim zikredilememekle” ifadesi bile, tatbikatın tamamıyla hapisane idaresine bırakılmaması gerektiğini ortaya koymaya yetmektedir. Sivil denetime kapalı ve belli kurumların denetimine ise - önceden haber verilmek şartıyla- açık olan kapalı kurumlarda bu suçun tatbikatının hapisane idarelerine bırakılması, maddi gerçeğin açığa çıkması konusunda bir hata olacaktır.

Raporda da belirtilen ve pek çok sorunun temel kaynağı olan mesele kapasite artırımındır. 10 kişilik kapasiteyle inşa edilen bir odada 16 kişinin kalıyor oluşu hak ihlallerine zemin hazırlamamalıdır. Avrupa Cezaevi Kuralları olarak anılan ve raporda da ilgili mevzuat olarak sayılan metnin 18. maddesi mahpusların barınma koşullarını düzenlemekle kalmayıp “Ulusal mevzuat, bu asgari gerekliliklerin cezaevlerinin kalabalık olması gerekçe gösterilerek ihlal edilmemesinin temini için mekanizmalar sağlamalıdır.” diyerek kapasite fazlalığının insani koşulların sağlanmasını engellememesi gerektiği açıkça belirtilmiştir. Kurumda her ne kadar artırılmış kapasite 423 olarak belirtilmişse de 04.11.2019 tarihi itibarıyla 128 kişinin kalıyor oluşu kalabalıklaşmanın diğer pek çok hapishaneye göre daha az olduğunu göstermektedir ve bu olumlu bir uygulamadır.

Meclis İnsan Hakları Komisyonunun geçmişteki raporlarına nazaran söz konusu raporun tek tek sorunları tespit edip çözüm önerileri sunması isabetli bir gelişmedir. Çözüm önerilerinin pek çoğu hapisane idaresine yapılmıştır ve kendilerinin doğrudan inisiyatifıyla çözülebilecek niteliktedir. Dolayısıyla bu raporun Diyarbakır Hapishanesi idaresinde yetkili kişilere gönderilmesi, yazılı ve somut önerilerin derhal dikkate alınmasının sağlanması gerekmektedir. Komisyonun gerekirse belli bir süre sonra yine

hapishane idaresi ve mahpuslarla görüşme yaparak sorunların çözölüp çözölmediğini denetlemesi beklenmektedir. Rapordaki bazı isabetli çözüm önerileri ise bakanlıklarla iletişim kurmayı gerektirmektedir. Komisyonun raporun bu kısımlarını da ilgililerini derhal iletmesi beklenmektedir. **12.02.2020**